

УДК [37814.043:33]:316.77

ФОРМУВАННЯ ТРАНСВЕРСАЛЬНИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ В УМОВАХ ЗАКЛАДУ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Петренко В. О., к. пед. наук,

Харківський національний економічний університет імені Семена Кузнеця,
Харків, Україна

Безугла І. В., ст. викладач кафедри іноземних мов та перекладу,
Харківський національний економічний університет імені Семена Кузнеця,
Харків, Україна

Анотація. Стаття висвітлює проблему формування трансверсальних компетентностей засобами дисциплін соціо-гуманітарної підготовки в умовах закладу вищої освіти. Досліджено класифікацію трансверсальних компетентностей, що є орієнтиром для формулювання результатів навчання в закладах вищої освіти; розглянуто педагогічну технологію проблемного навчання в якості методики формування трансверсальних компетентностей.

Ключові слова: компетентність, педагогічна технологія, проблемне навчання, трансверсальні компетентності.

Проблема оновлення сучасного змісту освіти, вищої освіти України особливо, та реструктуризація освітніх програм актуалізується через низку економічних, соціальних і гуманітарних чинників, серед яких основними є, на наш погляд, стратегія розвитку світової економіки, що спрямована на глобалізаційну цілісність; формування «суспільства знань» — інформаціоналізм; транскультурність.

З огляду на вищезазначене, вища освіта покликана створити умови для підготовки фахівця інноваційного типу, який володіє трансверсальними компетентностями, що здатні забезпечити особистості трансверсальність — нову історичну форму універсальності в межах глобального суспільства.

Метою статті є розгляд педагогічних технологій, що можуть бути спрямовані на

формування трансверсальних компетентностей засобами дисциплін соціо-гуманітарної підготовки в умовах закладу вищої освіти (далі — ЗВО).

Під поняттям «компетентісний підхід в освіті» розуміється спрямованість освітнього процесу на формування й розвиток компетентностей особистості. Результатом такого процесу повинно бути формування загальної компетентності людини, яка є інтегрованою характеристикою особистості [3]. За проектом Тьюнінг Європейської Комісії, «компетентність/компетентності (competence, competency/competences, competencies) — динамічна комбінація знань, розуміння, умінь, цінностей, інших особистих якостей, що описують результати навчання за освітньою/навчальною програмою. Компетентності покладені у основу кваліфікації випускника» [2, с.32].

В основі проектування та реалізації освітньої програми ЗВО є компетентісна модель фахівця (профіль). На сьогодні загальноприйнятим є поділ компетентностей на дві групи: предметно-спеціальні (фахові) (subject specific competences) компетентності, що визначають профіль освітньої програми та кваліфікацію випускника та загальні (ключові) компетентності (generic competences, transferable skills, soft competences, transversal competencies), що мають універсальний, не прив'язаний до предметної області характер, проте мають бути збалансованими із спеціальними компетентностями при розробленні освітніх програм і їх

формування обов'язково має бути заплановано [4].

Слід зазначити, що науковці неодностайні в термінології «компетентностей 21 сторіччя», як-то: «ключові компетентності», «універсальні компетентності», «загальні компетентності», «трансферабельні компетентності», «трансверсальні компетентності». У нашому дослідженні ми дотримуємося терміну, що був запропонований ЮНЕСКО для широкого вжитку в 2015 році, а саме: «трансверсальні компетентності» [5].

Трансверсальні компетентності забезпечують «трансфер навчання», тобто перенос набутих знань, навичок і мета-когнітивних здібностей особистості на вирішення ситуацій реального життя. Формування трансверсальних компетентностей також сприяє розвитку предметних компетентностей та орієнтує студентів на навчання протягом життя.

Відповідно до доповіді ЮНЕСКО, визначені трансверсальні компетентності в таких сферах: *критичне і інноваційне мислення*: креативність, підприємництво, винахідливість, навички застосування знань, рефлексивне мислення, обґрунтоване прийняття рішень; *інтер-персональні навички*: презентаційні та комунікаційні навички, лідерство, організаційні навички, робота в команді, співпраця, ініціатива, комунікабельність, колегіальність; *інтра-персональні навички*: самодисципліна, ентузіазм, наполегливість, мотивація, співпереживання (емпатія), чесність, цілеспрямованість; *глобальне громадянство*: поінформованість, толерантність, відкритість, повага до різноманітності, міжкультурне розуміння, здатність залагоджувати конфлікти, громадянська / політична участь, повага до навколишнього середовища [Наведено за: 1].

У Національній рамці кваліфікацій (НРК) для опису кваліфікаційних рівнів використовується чотирьохчастинний видовий набір компетентностей — знання, уміння, комунікація, автономність і відповідальність, що мають бути орієнтиром для формулювання відповідних результатів

навчання та охоплювати трансверсальні компетентності [4].

Відтак, реалізація освітньої програми в умовах ЗВО є одним з головних завдань, що постає перед освітянами та потребує оновлення педагогічної системи підготовки фахівців, а саме: змісту, способів пізнання, результатів підготовки, методів і форми спільної діяльності суб'єктів педагогічної системи — викладачів та студентів, тощо. Одним із шляхів до формування цілісної системи трансверсальних компетентностей є запровадження педагогічних технологій, які спрямовані як на удосконалення існуючих методик та скорочення часу на набуття компетентностей, так і на надання психологічної підтримки студентам та розвиток їх рефлексії у процесі підготовки.

У сучасній педагогічній науці немає чіткого розуміння поняття «технологія». Узагальнюючи здобутки науковців, можна дійти висновку, що педагогічна технологія спрямована на підвищення ефективності навчально-виховного процесу і результатів навчання студентів. Визначення поняття «технологія» ґрунтується на таких положеннях: застосування системного підходу до розв'язання педагогічних завдань (проекування, організація, реалізація й оцінювання); обґрунтування й добір методів і засобів навчання за критерієм оптимізації навчально-виховного процесу; локальність застосування (освітня, предметна, дидактична, персональна).

До однієї з таких технологій ми відносимо технологію проблемного навчання, що може бути застосована засобами дисциплін соціо-гуманітарної підготовки в умовах ЗВО. Проблемне навчання є підґрунтям для моделювання типових комунікативних ситуацій в професійному контексті, сприяє набуттю досвіду евристичної і творчої діяльності, умінь з прийняття рішень, формуванню власного стилю діяльності, а також особистісних якостей, як-то: соціальної відповідальності, емпатії. Методика проблемного навчання складається з декількох етапів:

етап усвідомлення: знайомство студентів з навчально-проблемною задачею, що оснований на реально існуючій й актуальній проблемі (суспільній, професійній); усвідомлення студентами наслідків невирішеної проблеми та порівняння існуючої проблеми з подібними;

етап активізації: звернення до попереднього досвіду студентів і активізації наявних знань як основа для набуття нових; аналіз шляхів та результатів вирішення подібних проблем у минулому; активізація знань та власного досвіду, що можуть бути використані як підґрунтя для вирішення проблеми та отримання нових знань;

етап демонстрації: з'ясування способів вирішення подібних проблеми (використання аудіовізуальних засобів) — викладач надає приклади способів вирішення подібних проблем; порівняння способів та результатів їх застосування; вибір студентом найкращого, з його погляду, способу та аргументація власної позиції за критерієм цінності (загальнолюдської, національної, професійної);

етап імплементації: викладач допомагає студентові усвідомити ієрархію власних цінностей, а також їх вплив на майбутню професійну діяльність студента та задоволення потреб; аналіз студентом відповідності обраного способу вирішення проблеми за критерієм цінності; викладач акцентує увагу студента на наслідках прийнятого студентом або студентами рішення, а також відповідальності (професійної, соціальної);

етап інтеграції: студент надає власний спосіб вирішення проблеми та аргументує його за критерієм цінності; студент усвідомлює відповідність власного способу відповідно до концепції «бачення себе як професіонала»; коригування студентом запропонованого способу, в разі необхідності, відповідно до ієрархії власних цінностей.

Формами навчання є: індивідуальні, групові й колективні форми роботи на практичних заняттях засобами дисципліни соціо-гуманітарної підготовки (іноземної мови).

Приклади завдань: завдання на вирішення дилеми; ділова рольова гра; рольова гра за методом симуляції, тощо.

Висновки. При виборі педагогічної технології для формування трансверсальних компетентностей необхідно спиратися на такі критерії: методологічний, тобто відповідність організаційних форм, дидактичних методів і засобів методологічним основам; суб'єктний, тобто врахування психолого-педагогічної характеристики суб'єкта навчання — студента; критерії оптимізації (оптимальності).

Список використаної літератури

1. Горбунова Л. Ключові компетенції у транснаціональному освітньому просторі: визначення та імплементація / Людмила Горбунова // Філософія освіти. Philosophy of Education : науковий часопис / Інститут вищої освіти НАПН України, НПУ імені М. П. Драгоманова. — Київ : Інститут вищої освіти НАПН України, 2016. — № 2 (19). — С. 97-117.

2. Національний освітній глосарій: вища освіта / 2-е вид., перероб. і доп. / авт.-уклад. : В. М. Захарченко, С. А. Калашнікова, В. І. Луговий, А. В. Ставицький, Ю. М. Рашкевич, Ж. В. Таланова / За ред. В.Г.Кременя.— К.: ТОВ «Видавничий дім «Плеяди», 2014.— 100 с.

3. Професійна педагогічна освіта: компетентнісний підхід: монографія/за ред. О. А. Дубасенюк. — Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2011. — 412 с.

4. Розроблення освітніх програм. Методичні рекомендації / Авт.: В.М. Захарченко, В.І. Луговий, Ю.М. Рашкевич, Ж.В. Таланова / За ред. В.Г. Кременя. — К. : ДП «НВЦ «Пріоритети», 2014. — 120 с.

5. Gwang-Jo Kim. Regional Study on Transversal Competencies in Education Policy and Practice (Phase I) 2013 Asia-Pacific Education Research Institutes Network (ERI-Net). / Kim Gwang-Jo. [Електроний ресурс]. — Режим доступу /<http://unesdoc.unesco.org/images/0023/002319/231907E.pdf>

Автори

Петренко Вікторія Олександрівна,
доцент кафедри педагогіки та іноземної
філології, ХНЕУ ім. С. Кузнеця, електронна
адреса: viktoria.petrenko@gmail.com

Безугла Ірина Валентинівна, старший
викладач кафедри іноземних мов та
перекладу, ХНЕУ ім. С. Кузнеця, електронна
адреса: irabv@ukr.net

Тези доповіді надійшли 09 січня 2018 року.
Опубліковано в авторській редакції.